
FOLKPARTIET EFTER WESTERBERG

ANDERS JOHNSON

Folkpartiet är i kris. Inte bara höstens valresultat ger anledning till oro. Vad värre är: debatterna om liberalismens roll och folkpartiets framtid har förts i slutna rum.

Den engelske liberale premiärministern och partiledaren Henry Herbert Asquith fick se sitt parti förvandlas från ett statsbärande parti till ett marginalparti. Han konstaterade resignerat:

"Det finns endast ett sätt genom vilket liberalismen kan dödas, och det är genom självmord. Och även om så skedde skulle dess principer överleva och det skulle inte dröja länge innan de skulle finna en ny och passande inkarnation."

Allvarlig situation

Som folkpartist saknar man inte erfarenheter av valnederlag. Årets upplaga ligger väljarmässigt ungefär mitt emellan katastrofvalet 1973 och katastrofvalet 1982. Ändå är situationen betydligt allvarligare i dag.

ANDERS JOHNSON är medlem i folkpartiet och arbetar på SAF:s informationsavdelning.

Både i början av 70-talet och i början av 80-talet fanns en vital idédebatt i folkpartiet. Det fanns flera framträdande folkpartister som genom böcker och artiklar deltog i den allmänna debatten. Det fanns en intern opposition som företrädde en mer principiell liberal linje än den pragmatiska partiledningen. På 70-talet anfördes den av Per Ahlmark. Tio år senare fanns bland Ullstenkritikerna namn som Bengt Westerberg och Olle Wästberg.

Saknar tänkare

Under senare år har knappast någon framträdande folkpartist vid sidan av Westerberg gjort sig allmänt känd som en självständig ideologisk tänkare. Det har inte saknats intern opposition mot partiledaren. Tvärtom. Men debatterna om liberalismens roll eller folkpartiets framtid har förts i slutna rum.

Då folkpartiets landsmöte valde Per Ahlmark 1975 och Bengt Westerberg

1983 till partiledare visste både den allmänhet och de partimedlemmar som tagit del av den allmänna debatten vilken principiell uppfattning den nya partiledaren företrädde. Oavsett vem som väljs till partiledare i februari 1995 kommer vissheten på denna punkt vara betydligt mindre.

Det har helt enkelt saknats vilja hos de ledande folkpartisterna att inför medlemmar och allmänhet för en öppen diskussion. Låt mig ta ett belysande exempel, nämligen 1991 års familjepolitiska huvudnummer barnkontot.

Inlärd hjälplöshet

Förslaget hade tagits fram kort tid före valet. Någon möjlighet att diskutera förslaget i partiet före valet fanns inte. Då ett par medlemmar efter valet riktade välunderbyggd kritik mot förslaget, iddes ingen från partiledningen lyfta pennan för att försöka förklara vad partiet gått till val på. Efter ett par år försvann förslaget från partiets dagordning. När och hur det gick till är det ingen som vet. Medlemmarna fick besked i efterhand.

Det finns ett namn på den liberala eftervalsdebatt vi ser – eller snarare inte ser någonting av alls. Det namnet är inlärd hjälplöshet. Under senare år har taktet i folkpartiet succesivt sänkts. Avvikande uppfattningar har i bästa fall mötts med tydligt ogillande, i övriga fall med tystnad.

Överens om allt

Då nu fåren släpps ut på grönbeta efter att

ha hållits i spiltorna så länge, blir gången av naturliga skäl vinglig. En uppgiven redaktör för det folkpartiet närstående nyhetsmagasinet *Nu* konstaterar att debatten är betydligt tamare än efter tidigare val varför han i stället köpt in en debattserie från en liberal landsortstidning. Då de första partiledarkandidaterna presenterar sig faller de i varandras armar och förklarar att de är överens om allt.

Den folkpartistiska debatten kommer sannolikt att handla om två teman: profilering och positionering. Profileringsdebatten kan sammanfattas i en fråga; Spegel, spegel på väggen där, säg mig vem som bäst i TV-studion är? Positioneringsdebatten handlar om vilka partier man eventuellt skall samarbeta med. Och det skall vi inte, om vi får tro de vanligaste kandidaterna.

Positionistiska spekulationer

Alltför väl känner vi den sången. I 1988 års valrörelse var temat att broarna till socialdemokraterna var brända. Resultatet blev den stora skatteuppgörelsen. 1991 hette det att fp-medverkan i en borgerlig minoritetsregering var otänkbar. Det blev en borgerlig minoritetsregering med fp-medverkan. 1994 var ett framgångsrikt val förutsättning för koalitionsdiskussioner. Det blev katastrofval och koalitionsinvit.

Jag försvarar skatteöverenskommelsen, minoritetsregeringen och koalitionsinviten. Jag är bara så innerligt trött på positionistiska spekulationer.

Att göra partiets storleksordning

("tredje kraften") till signum är att göra positioneringen till överideologi. Resultatet kan bli att folkpartiet förvandlas till femte hjulet i svensk politik.

Total stockholmsdominans

Ett parti kan ha tre typer av tillgångar: idéer, människor och apparat. Folkpartiets partiapparat har alltid varit mycket svag. Partiets styrka har ansetts vara dess idéer. Men ingen kan äga en idé. Det är fritt fram att stjäla och imitera. Liberala drag finns numera i alla partier. Det som kan ge folkpartiet värde är folk.

Traditionellt har partiet haft två rötter: stadsliberalismen och folkrörelsefrisinnet. De liberala folkrörelserna har stagnerat och folkpartiet konkurrerar där numera också med kds. Stadsliberalismen har haft två traditionella fästen, Stockholm och Göteborg. Göteborg har havererat som den svenska liberalismens huvudstad. Allt detta gör att Stockholmsdominansen är nästan total i partiet. Partiets referensramar och kontaktytor smalnar. En liten grupp politiska proffs med begränsade erfarenheter från annat än politik bildar en homogen grupp för självbekräftelser.

Anders Ehnmark och P O Enquist får kanske rätt i sin spådom från *Doktor Mabuses nya testamente* 1982:

Organisationskris

"Folkpartiet: en kringsimmande hjärna som tänkte kloka, skarpsinniga eller humoristiska (*det står faktiskt så, min anm*) tankar; men någon kropp var det inget särskilt behov av. Man fick inte låsa upp

sig i de andra partiernas drömmar om att ha en kropp. Folkpartiet var en ren hjärna, punkt slut."

Det är omöjligt att spekulera i vart folkpartiet kommer att gå efter Westberg. Jag tycker inte man bör utesluta omformering av det svenska partimönstret. Folkpartiets kris är visserligen till betydande del hemtillverkad. Men den är också en följd av den organisationskris som drabbat Sverige och de flesta andra västländer.

Jag tror på betydelsen av folkliga rörelser som kan mobilisera medborgare, forma och kanalisera opinioner, skapa kontakter och relationer utöver snäva sociala gränser. Inte minst den amerikanske statsvetaren Robert Putnams mycket uppmärksammade studie *Making Democracy Work* belyser detta.

Civila nätverk

Putnam har studerat den lokala och regionala demokratin i olika delar av Italien. Han fann där en faktor som betydde mer än något annat för demokratins funktionsförmåga, den offentliga sektorns effektivitet och den ekonomiska utvecklingen, nämligen de civila nätverken. I regioner med många körer, idrottsklubbar och företagarföreningar fungerade både politik och ekonomi.

Ett inslag i en liberal politik bör vara att fundera över hur dessa nätverk kan stärkas i Sverige. En annan fråga att fundera över, är hur det svenska partimönstret bör utvecklas för att partierna skall blir starkare som civila nätverk.

Nytt kraftcentrum

Partierna blir allt svagare idé- och medlemsmässigt. Jag tror inte det finns utrymme för mer än ett heltäckande, modernistiskt och ansvarstagande parti i Sverige vid sidan av socialdemokrater och moderater. I de två stora partiernas affärsidé ligger att de praktiskt taget ständigt måste ligga i luven på varandra. Då kan det ju vara bra med ett

parti som ser litet mera till saken.

Kanske kan EU-omröstningen bli en utlösande faktor till en partipolitisk omgruppering. Jag hoppas därför att Hans Lindqvist startar ett nej-parti. Då kan de framstegsvänliga krafterna i folkpartiet, centern och kds bilda ett nytt kraftcentrum i svensk politik. Här har vi kanske också rätt plattform för Anders Wijkman.